

Havik *Accipiter gentilis* met een zes-legsel

Lydia P. Barkema-Drost & Johan Flapper

In 2017 werd een zes-legsel van Havik gevonden in een klein moerasbosje in ZW-Friesland. Aangezien zo'n groot legsel een zeldzaamheid is, dachten we aan de mogelijkheid van twee vrouwen bij hetzelfde nest. Gedurende een aantal dagen is daarom met een wildcamera geobserveerd om zekerheid te krijgen over een eventueel trio (zoals we kenden van Buizerds *Buteo buteo*; zie Van Bergen & Riem Vis 2016).

Het haviknest bevond zich in een moerasbosje in ZW-Friesland omgeven door intensief bewerkte raaigraslanden. De polder waar dit bosje aan grenst, werd gedeeltelijk ingericht als weidevogelgebied. Vanaf 2010 wordt het moerasbosje geïnventariseerd op broedvogels. In al die jaren broedde er een Havik. In die serie jaren werden de jongen in 2010 niet geringd, wel in de jaren daarna: 1 man (plus 1 niet-uitgekomen ei) in 2011, 2 mannen in 2012, 1 man en 2 vrouwen in 2013, 1 man en 2 vrouwen in 2014, 3 mannen en 1 vrouw in 2015, 2 mannen in 2016 en 2 mannen en 1 vrouw (plus 1 niet-uitgekomen ei) in 2017. Het is onbekend of het paar in al die jaren in dezelfde samenstelling broedde.

Op 23 april werden bij een nestinspectie zes eieren vastgesteld; de controle werd uitgevoerd met een HD-camera op telescoopstok. Tijdens de controle waren twee oudervogels aanwezig. Vanwege de afwijkende legselgrootte werd besloten om een camera op te hangen om vast te stellen of er mogelijk twee vrouwtjes als broedvogel in het geding waren. De verwachting was dat dit binnen enkele dagen op beeld moest zijn terug te vinden. Op 29 april, een zonnige windstille dag, werd een Maginon WK 3 HD trail-camera geplaatst op drie meter afstand in de ernaast staande boom. De camera werd ingesteld met een vast opname-interval waarbij elke 20 seconden een opname werd gemaakt. Tussen 22.00 u en 5.00 u werden geen opnames gemaakt om de batterijcapaciteit te sparen. De opnameperiode liep van 16.27 u op 29 april tot 18.15 u op 2 mei. Wegens beperkte opnamecapaciteit is niet over langere periode geobserveerd. De trailcamera werd op 5 mei verwijderd. Gedurende de observatieperiode zijn 9503 opnames gemaakt.

Tijdens de opnames kwam het broeden grotendeels op rekening van een volwassen havikvrouwtje. Op de momenten dat ze van het nest afvloog, werd het broeden overgenomen door het mannetje. Het vrouwtje verliet het nest waarschijnlijk om prooi te eten die door het mannetje was aangebracht. Dit was echter buiten het gezichtsveld van de camera en werd niet vastgelegd. Zodra het vrouwtje op het nest terugkeerde, stond het mannetje vrij vlot op om het veld te ruimen voor het vrouwtje. Een enkele keer liep het vrouwtje over de nestrand en wachtte op een tak naast het nest alvorens het broeden over te nemen van het mannetje. Het vrouwtje was ouder dan derde kalen-

derjaar (grijze rug, krachtige dwarsbandering op borst). Het mannetje was nog bruin op de rugzijde met dwarsstreping op de buikzijde, een vogel in zijn derde kalenderjaar. Gedurende de observatieperiode is geen tweede vrouwtje op camera vastgelegd. Mocht dit wel het geval zijn geweest, dan had dit op de foto's zichtbaar moeten zijn geweest.

Zes-legsel bij Havik in ZW-Friesland, 18 mei 2017 (Foto: auteurs). *Clutch of six eggs of Goshawk, SW-Friesland, 18 May 2017.*

De nestobservatie is vanaf 6 mei vanaf de grond voortgezet, waarbij met een HD-camera op stok het broedsucces is gevolgd. De aanwezige oudervogels vlogen niet altijd van het nest tijdens een controle; derhalve was niet altijd duidelijk of zij of hij broedde op dat moment. De oudervogels werden waargenomen in de nabije omgeving van het nest, of net buiten het nestbos. Ze waren zeer schuw en vaak al van het nest af voordat we het nest goed in beeld hadden (lopend).

23 april, 6 eieren, vrouwtje aanwezig,

29 april, 6 eieren, 1 oudervogel aanwezig,

5 mei, 6 eieren, 1 oudervogel aanwezig,

18 mei, 6 eieren, mannetje aanwezig,

31 mei, 3 pullen, 1 oudervogel aanwezig,

17 juni, 3 pullen geringd, 1 ei (onderin nest), beide oudervogels aanwezig,

17 juni, 2 mannetjes van 28 dagen en 1 vrouwtje van 25 dagen oud geringd en geme-

ten, start eileg berekend op 6 april (op basis van vleugelmaten),

begin juli, jongen uitgevlogen.

In de periode 1996-2016 werden in Nederland 4514 voltallige legsels geregistreerd: 70x 1, 437x 2, 1742x 3, 1962x 4 en 196x 5 eieren per legsel (Bijlsma in serie). Geen

enkel zes-legsel dus. Ook in de periode daaraan voorafgaande, van 1984-1991, ontbraken zes-legsels, althans in Drenthe: 2x 1, 25x 2, 101x 3, 134x 4 en 11x 5 eieren in voltallige legsels (Bijlsma 1993). Toch zijn er wel enkele zes-legsels bekend uit Nederland. In 1991 werd door Gerard Müskens een zes-legsel vastgesteld in een bosgebied bij Nijmegen. Het ging om een nest met zes jongen op 4 juni, dat echter niet in de eifase was gecontroleerd (van Manen 1992). De jongen waren ongeveer 2.5 weken oud ten tijde van de nestcontrole. Het kleinste jong was achtergebleven in groei en bleek elf dagen later – na een periode van regen – te zijn verdwenen. Een ander geval werd in op 2 mei 1992 door Willem van Manen op het Balloërveld in noordelijk Midden-Drenthe vastgesteld. Bij een controle op 16 mei resteerden nog vijf eieren, en op 5 juni bevatte het nest drie jongen van 10-12 dagen (plus een niet-uitgekomen ei) die alle uitgevlogen waren op 30 juni. Het vrouwtje van dit nest was in jeugdkleed. De leeftijd van de jongen, noch de eimaten, gaven aanleiding te denken dat hier meer dan één vrouw verantwoordelijk voor was geweest. Een derde zes-legsel werd verlaten gevonden in Boswachterij Smilde op 10 juni 1993 (zie foto in Bijlsma 1993: 131); één van deze zes eieren was duidelijk groter dan de rest (meded. Rob Bijlsma), maar verder werden geen aanwijzingen gevonden dat hier meer dan één vrouw eieren had gelegd.

Adult vrouwtje naast nest, met 3-kj man in broedhouding op nest, ZW-Friesland, 1 mei 2017 (Foto: auteurs). *Adult female watches 3-cy male Goshawk incubating six eggs, SW-Friesland, 1 May 2017.*

Ook in de rest van Europa zijn zes-legsels uitzonderlijk. Van Manen (1992) wist onder 1304 legsels gevonden in 15 studies verdeeld over negen landen slechts twee zes-legsels op te sporen. De langlopende studie van Looft (2017), in Sleeswijk-Holstein in 1968-2014, leverde één zes-legsel in 606 complete legsels op.

Summary

Barkema-Drost L.P. & Flapper J. 2018. Clutch of six eggs in Goshawk *Accipiter gentilis*. De Takkeling 26: 69-72.

In a Goshawk nest in central Friesland, occupied since at least 2010, a clutch of six eggs was found on 23 April 2017. A trail-camera was installed to check whether more than one female was involved in this breeding case (as recorded at a nearby Buzzard *Buteo buteo* pair in previous years). During 29 April-2 May a total of 9503 images were obtained of birds attending the nest, showing a single adult (>3-cy) female and a 3-cy male. No indication of two females attending the nest was found. Three chicks were ringed and fledged, and a single unhatched egg remained in the nest; start of laying was back-calculated – on the basis of aged nestlings (sex-specific biometry) – at 6 April. In large series of completed clutches from The Netherlands, not a single one contained 6 eggs, *i.e.* in Drenthe in 1984-91 (2x 1, 25x 2, 101x 3, 134x 4 and 11x 5 eggs; Bijlsma 1993), and in The Netherlands in 1996-2016 (70x 1, 437x 2, 1742x 3, 1962x 4 and 196x 5 eggs; Bijlsma in series). Curiously, in the interim of 1992-1995, three C/6 were recorded, *i.e.* near Nijmegen (1991; van Manen 1992) and in Drenthe (1992 and 1993; van Manen 1992, Bijlsma 1993: 131). A review of the literature showed that C/6 is rare among Goshawks (review in Van Manen 1992), as also in Schleswig-Holstein, Germany, in 1968-2017, with just one C/6 among 606 completed clutches (Looft 2017).

Dank

Aan Rob Bijlsma, René Riem Vis, en roofvogel/uilenwerkgroep Sneek: Peter Menninga, Klaas Akkerman, Herman van der Werf, Tjitte Osinga, Bart Hoogendoorn, Ype van der Werf.

Literatuur

- Bergen V.S. van & Riem Vis R. 2016. Vergelijking van de broedcyclus van polygame en monogame Buizerds *Buteo buteo*. De Takkeling 24: 208-215.
- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse broedvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
- Bijlsma R.G. 1997-2017. Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 1996-2016. De Takkeling 5(1): 7-42, 6: 4-53, 7: 6-51, 8: 6-51, 9: 12-52, 10: 7-48, 11: 6-54, 12: 7-55, 13: 9-56, 14: 6-53, 15: 7-38, 16: 8-55, 17: 7-50, 18: 5-33, 19: 6-51, 20: 10-45, 21: 5-48, 22: 4-54, 23: 4-51, 24: 5-60, 25: 8-60.
- Bijlsma R.G. 1998. Handleiding veldonderzoek Roofvogels. Uitgeverij KNNV, Utrecht.
- Looft V. 2017. Habichtjahre – Langzeitstudie zur Brutbiologie des Habichts verbunden mit der Suche nach beeinflussenden Faktoren. Corax 23: 161-235.
- Manen W. van 1992. Zeslegsels bij een Havik *Accipiter gentilis*. Drentse vogels 5: 29-33.

Adressen:

LPBD, Stationsstraat 32, 8601 GE Sneek, lydiabarkema@home.nl
JF, Atsemar 5, 8615 LP Blauwhuis, j_flapper@hotmail.com